

Justiitsministeerium

Teie

14.11.2024

nr 8-3/5169-11

Meie

29.11.2024

nr

Arvamus kohtumenetluse tõhustamise ettepanekute kohta

Lugupeetud minister

Täname Teid võimaluse eest avaldada arvamust kohtumenetluse tõhustamise ettepanekute kohta, mis puudutavad notari tasu seadust, pankrotiseadust, pereküvitiste seadust, põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadust, riigi õigusabi seadust, sotsiaalhoolekande seadust, tsiviilkohtumenetluse seadustikku ja täitemenetluse seadustikku.

Tallinna Ringkonnakohtus nõustub paljude ettepanekute ja selgitustega, mis võimaldavad lahendada kohtuasja menetlusosaliste jaoks võimalikult kiiresti ja väikeste kuludega, kuid õigesti, ning aitavad ühtlasi hoida kokku kohtu ressursse. Tallinna Ringkonnakohtus toob siinses arvamuses esile need ettepanekud, mis meie hinnangul tsiviilkohtumenetluse tõhustamisele apellatsiooniasmes kaasa ei aita, ning on vastupidise toimega.

Pereküvitiste seaduse muutmine

1. Paragrahvi 58 täiendamine lõikega 12

Võiks ette näha võimaluse, et riik saab esitada ka maksekäsu kiirmenetluse avalduse. Praeguse sõnastuse järgi tuleb esitada hagi, mis ei tarvitse olla ratsionaalne.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmine

2. Paragrahvi § 49 lõigete 2 ja 3 muutmine ning paragrahvi 51 täiendamine lõigetega 1¹ ja 1²

Tallinna Ringkonnakohtus ei nõustu pakutud ettepanekutega. Protokollimine ei ole üksnes tehniline toiming, vaid sellel on teatav mõju kohtupidamise kuvandile. Kohtunik peaks saama tegeleda õigusemõistmisega ning tehnilisemat laadi töö peaks jääma kohtuistungis sekretäri või muu kohtuametniku kanda, sh arvestades tööjõukulu erinevusi. See, et kohtunikul tuleb koostada kohtuistungis protokoll ja tegeleda muude tehniliste küsimustega, ei tõhusta menetlust, vaid aeglustab seda, sh ei võimalda kohtunikul vajalikul määral keskenduda kohtuistungis juhtimisele ja asja sisulisele arutamisele. Apellatsioonimenetluses on maakohtu istungite protokollidel oluline tähendus, sest tihti selgitab maakohus poolte väited ja seisukohad välja kohtuistungis(te)l. Maakohtu istungitel lahendatakse ka erinevad menetluslikud küsimused ja tõendite taotlustega seonduv. Vajadus kuulata kohtuistungis helisalvestusi, toob kaasa täiendava ajakulu kaebuste menetlemisel. Protokolli hilisem koostamine (nt apellatsioonikohtu

taotlusel) ei teeni ka sama eesmärgi, mis istungi vahetu protokollimine ja protokollide korrastamine paari päeva jooksul pärast istungit.

Senist protokollimisele kulunud aega aitaks kokku hoida TsMS § 50 lg 1 parem järgimine, märkides protokollide üksnes menetlustoimingu olulise käigu ja muud asja lahendamise või võimaliku edasikaebamise seisukohalt olulise. Seni on protokollides tarbetult kajastatud menetlusosaliste seisukohti, mis on varasemates kirjalikes menetluskirjeldustes juba esitatud.

Vältimatult peaks olema kohtuistungide protokollid koostatud kõikides asjades, milles esitatakse edasikaebus. Vastasel korral jääb apellatsioonimenetlus protokollide ootele. Seejuures võib maakohtul olla vajadus tagantjärele koostada mitme aasta taguste kohtuistungide protokollid.

3. Paragrahvi 59 täiendamine lõikega 2¹

Ringkonnakohtu hinnangul võiksid sättest tuleneda selged kriteeriumid, millal võib jõustumata kohtulahendiga tutvuda ja selle avalikustada. Asjaomaste taotluste esitamine tekitab kohtutele tööd juurde. Kaaluda võiks ka võimalust, et kõik jõustumata kohtulahendid on avalikud.

4. Paragrahvi 176 lõigete 1, 2 ja 4 ning paragrahvi 177 muutmine

Ringkonnakohtu hinnangul ei ole ettepanekud kooskõlas menetlusökonoomia põhimõttega. Kohtule võiks jääda võimalus lahendi tegemisel otsustada, kas menetluskulud rahaliselt kindlaks määrata või jätta see hilisemaks.

Täpsustada tuleks, millise tähendusega on 14-päevane tähtaeg, mille jooksul on võimalik taotleda menetluskulude kindlaksmääramist. Kui tegemist on õigustlõpetava tähtajaga, siis jääb ebaselgeks selle vajalikkus.

5. Paragrahvi 186 lõike 5 täiendamine

Kaaluda võiks menetlusabi andmise otsustamise üleandmist mõnele muule organile.

Pakutud ettepaneku korral näeb ringkonnakohus vajadust rakenduse järele, mis aitaks automatiseeritud andmete alusel taotleja majanduslikku seisundit hinnata.

6. Paragrahvi 236 lõike 3 esimese lause ja 237 lõike 1 esimese lause muutmine, paragrahvi 363 täiendamine lõikega 5¹ ja paragrahvi 394 täiendamine lõikega 2¹

Ringkonnakohus ei toeta osundatud sätetesse kavandatud muudatusi ja täiendusi. Ettepanekud pigem pikendavad praktikas menetlust. Menetlusosaliste esimesed kohtule esitatavad menetluskirjeldused koos asjaomaste tõenditega on tavapäraselt kõige asjakohasemad, sest menetluse alguses teeb menetlusosaline üldjuhul parima soorituse asjaolude esiletoomiseks ja asjakohaste tõendite esitamiseks. Praktikas aitavad hagiavaldusele lisatud tõendid seda paremini mõista. Kui hagile edaspidi tõendeid ei lisata, võib ka hagi tagamise taotluste lahendamine osutuda keeruliseks.

Ringkonnakohtu hinnangul aitab ettepanekutega taotletud eesmärgi paremale saavutamisele kaasa see, kui kohtunik juhib tõhusa(ma)lt menetlust. Selleks ei ole aga vaja seadust muuta.

7. Paragrahvi 244 täiendamine

Ringkonnakohus toetab põhimõtteliselt ettepanekut paragrahvi 244 täiendamiseks, kuid lisada tuleks alused ja menetluse kord, kuidas kostja isik tuleks välja selgitada.

8. TsMS-i täiendamine paragrahviga 310²

Ringkonnakohus kahtleb, kas ettepanek on vajalik ja proportsionaalne. Samuti suurendab see pigem kohtu töökoormust. TsMS juba reguleerib kättetoimetamist nn fiktsioonidena, mil seadus loeb kättetoimetamise toimunuks sõltumata dokumendi tegelikust üleandmisest. Ettepanekus ei ole ka esile toodud, mil viisil avalike teenuste piiramine toimuma hakkaks.

Alternatiivselt võiks ettepaneku asemel tehniliselt saavutada praeguse õiguse järgse lahenduse, et kui kohtudokument on vastu võtmata, siis ei saa isik enam täielikult kasutada infosüsteeme.

9. Paragrahvi 311¹ lõike 5¹ esimese lause muutmine ja paragrahvi 317 lõike 1¹ esimese lause täiendamine

Osundatud sätete muutmise ja täiendamise vajadus jääb mõnevõrra ebaselgeks. Äriühingule menetlusedokumendi kättetoimetamisel saadetakse see nii ehk teisiti juhatuse liikmele.

10. Paragrahvi 383 lõike 1¹ muutmine

Ringkonnakohtu hinnangul võiks kaaluda lisaks ettepanekule muudatust, et 5% tagatist tuleb maksta tagatise väärtuselt. Praegune lahendus võib olla ebaõiglane (ja võimalik, et ka Põhiseadusega vastuolus) nt juhul, kui hageja nõue on 1 000 000 eurot, aga kostja ainsa ja kohtuliku hüpoteegiga koormatava kinnisasja väärtus on 10 000 eurot.

11. Paragrahvi 392 täiendamine lõikega 6

Ringkonnakohtu hinnangul ei ole ettepanek põhjendatud lisatava lõike 6 viimase lause osas, sest seadusega ei saa ette kirjutada, millest pooled peavad aru saama.

12. Paragrahvi 437 täiendamine punktiga 2¹

Sätte muutmise vajadus jääb ebaselgeks. TsMS § 437 punkt 1 juba hõlmab ettepanekuga taotletut.

13. Paragrahvi 441 täiendamine lõikega 1

Ettepanek pigem ei ole põhjendatud, sest praeguse infosüsteemi korralduse juures pole ette näha piisavalt selget võimalust üheselt tuvastada, kes lahendi kinnitas. Lisaks ei tarvitse lahendi infosüsteemis kinnitamine olla kohtunikule vähem ajamahukas. Kaaluda võiks lahendust, et kohtute infosüsteemi täiendatakse nii, et kohtunik saab anda allkirja mitmele lahendile korraga.

Pakutud ettepanek on ka ainult pool lahendust. Selgitamist vajab, milline on muu usaldusväärne ja turvaline viis otsuse tegemise kinnitamiseks.

14. Paragrahvi 536 lg 1 täiendamine kolmanda lausega

Ringkonnakohus on ettepaneku osas kahtleval seisukohal. Praktikas on kohtunikud sageli erinevad, kes on isiku ühes menetluses ära kuulanud ja kellel tõusetub järgmises menetluses vajadus isik ära kuulata. Ettepanek vajaks täiendavat analüüsimist.

15. Paragrahvi 661 lg 1 muutmine

Ringkonnakohus ei toeta ettepanekut esitada määruskaebused vahetult ringkonnakohtule (v.a kaebused kohtunikuabi või vanemkohtujuristi määrustele). See ei taga kohturessursi efektiivsemat kasutamist ega kiirenda määruskaebemenetlusi. Pigem põhjustab muudatus täpselt vastupidise tulemuse. Kui kõnealune õigusmuudatus siiski tehakse, tuleb arvestada ringkonnakohtu töökoormuse olulise suurenemise ja menetlusaja märkimisväärse pikenemisega.

Praeguse menetluskorra järgi teeb maakohus mh järgmised toimingud: kontrollib kaebuse lubatavust, formaalsete eelduste täidetust (sh riigilõiv, allkiri), toimetab kaebuse kätte sellest puudutatud teistele menetlusosalistele ja annab neile vastamise tähtaja. Ringkonnakohus teeb ise samad toimingud apellatsioonimenetlustes. Mõlemas kohtus tegelevad vastava tööloiguga sekretärid ja kohtujuristid, keda maakohutes on märkimisväärselt rohkem.

Kui ringkonnakohus peab tegema ise määruskaebuse menetlusse võtmise toimingud, siis tähendab see vastavas osas sekretäride (eelkõige kättetoimetamine) ja kohtujuristide (formaalsete eelduste kontroll) töömahu kasvu praeguselt ca 900-lt apellatsiooniasjalt peaaegu kolmekordseks. Sekretäride (kättetoimetamise) puhul on märkimisväärne, et see koormus tuleb Tallinna Ringkonnakohtus jagada nelja inimese vahel – samal ajal, kui praegu jaguneb see kahe maakohu kõigi tsiviilvaldkonna sekretäride vahel.

Määruskaebuse menetlusajast moodustab formaalne kontroll, kättetoimetamine ja vastuse ootamine menetluslike kaebuste puhul olulise osa. Praegu on ringkonnakohtud püüdnud nimetatud kaebused lahendada 45 päeva jooksul, mis ei ole ettepanekus kirjeldatud õigusmuudatuse korral enam võimalik. Võttes arvesse senist kogemust apellatsioonikaebuste menetlusse võtmise, kättetoimetamise ja vastuse ootamise osas, võib eeldada, et asjaomane menetlusaeg vähemalt kahekordistub. Samavõrra pikeneb ka lõpplahenditele esitatud kaebuste menetlemise aeg. Mõlemal juhul on menetlusaja pikenemine veelgi ulatuslikum, kui ringkonnakohtutele ei anta eelmises taandes kirjeldatud olukorraga arvestavat ressursi.

Ettepanek ei vähenda sekretäride ega kohtujuristide töökoormust, kuid paragrahvi 661 lõike 1 muutmise realiseerumisel toimub peamine koormuse suurenemine just nende osas.

Menetluslike määruskaebuste suunamine vahetult ringkonnakohtusse võtab maakohult ka võimaluse korraldada menetlust sujuvalt, arvestades paralleelse kaebemenetlusega. Kaebuse saamisel nõuab ringkonnakohus maakohust välja asja toimiku (kui see ei ole veel digitaalne), mis võib sisuliselt peatada põhimenetluse lahendamise. Nii paber- kui ka digitoimiku korral võib olla raskendatud toimikus kronoloogilise ja loogilise järjekorra pidamine, kui menetlusosalised esitavad samal ajal dokumente nii põhi- kui kaebemenetluses.

Ettepanek TsMS § 662 lg 3 täiendamiseks kolmanda lausega

„Eelmist lauset ei kohaldata hagita menetluse lõpplahendi peale esitatud määruskaebuse menetluses, sel juhul kohalduvad § 652 sätted“.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Kristjan Siigur

Tallinna Ringkonnakohtu esimees